

19. Krajowa Konferencja Archiwalna w Pardubicach (Czechy)

16–18 maja 2023 r. w Pardubicach (Czechy) odbyła się 19. Krajowa Konferencja Archiwalna (19. *Celostátní archivní konference*) zorganizowana przez Czeskie Stowarzyszenie Archiwalne (*Česká archivní společnost*), Czeskie Towarzystwo Informacyjne Oddział przy Archiwum Narodowym (*Česká informační společnost, z. s. – pobočný spolek při Národním archivu*) oraz Regionalne Archiwum Państwowe w Hradcu Kralowe (*Státní oblastní archiv v Hradci Králové*). Odbywające się normalnie co dwa lata największe zgromadzenie czeskich archiwistów miało pierwotnie nastąpić w 2021 r., lecz ze względu na pandemię COVID-19 zostało przesunięte aż do roku 2023.

Być może właśnie ta długa przerwa, ale zapewne też pragnienie odreagowania przymusowej izolacji, sprawiły, że liczba archiwistów przybyłych do Pardubic osiągnęła rekordową, jak na czeskie warunki, ilość blisko 500 uczestników. Rozlokowano ich w akademikach Pardubickiego Uniwersytetu, w aulach którego zorganizowano też obrady. Na tak dużą frekwencję miała zapewne wpływ także różnorodna tematyka obrad, skupionych w kilku sekcjach.

Konferencję otworzono podczas plenarnego zgromadzenia wszystkich uczestników, w trakcie którego – po części oficjalnej i przywitaniu gości – odbyła się dyskusja panelowa na temat „Czeska archiwistyka na drodze przez 21. stulecie”. Wzięli w niej udział: Petr Vokáč z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (pamiętajmy, że w Republice Czeskiej archiwa państwowe podlegają właśnie temu resortowi, co automatycznie podnosi ich prestiż, a przede wszystkim daje o wiele większe możliwości, np. w zakresie nadzoru, niż ma to miejsce w naszym kraju), Danel Doležal – szef Departamentu Zarządzania Archiwami i Obsługi Kancelaryjnej, a do niedawna dyrektor Rejonowego Archiwum Państwowego w Pradze, wreszcie Stanislav Bárta – przedstawiciel Instytutu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu im. Masaryka w Brnie. Całość moderował David Valůšek z Powiatowego Archiwum Państwowego w Zlinie. Dyskusja toczyła się wokół aktualnego stanu i perspektyw rozwoju czeskiej archiwistyki, dla której najważniejszym wyzwaniem wydaje się być dokumentacja elektroniczna i zarządzanie nią, na co należy przygotować nie tylko samych archiwistów, ale również obowiązujące przepisy prawne.

Zaraz po sesji plenarnej rozpoczęły się obrady w poszczególnych sekcjach. Pierwszego dnia przedstawiono referaty i dyskutowano w ramach następujących bloków tematycznych. Sekcja nr 1: „Selekcja archiwów cyfrowych w systemach administracji publicznej. Kontekst historyczny, teraźniejszość i przyszłość z przykładami złych/dobrych praktyk”. W jej trakcie referenci i dyskutanci starali się odpowiedzieć na pytania: Czy można wydzielić do archiwum historycznego dokumentację cyfrową, zachowując ją długoterminowo, zarchiwizować, a następnie udostępnić? Jakie są, czy też mogą, albo powinny być kryteria wyboru tych materiałów? Jakie pułapki kryją się w tym procesie selekcji? Jak powinien postępować współczesny archiwista? Kto i jak może mu pomóc? Jakie narzędzia techniczne są dostępne do właściwej realizacji postawionych kwestii? Odpowiedzi na te pytania starano się ukazać poprzez konkretne przykłady, jak dokumentacja szkolna, rejestry urzędów powiatowych na przykładzie Pilzna czy też doświadczeń archiwów praskich. Sekcja nr 2: „Medialna popularyzacja archiwów. Jak komunikować się ze społeczeństwem?”, gdzie przedstawiono teoretyczne i praktyczne doświadczenia różnych archiwów w tym zakresie oraz możliwości działalności PR, a referentami nie byli archiwiści. I tak o zarządzaniu mediami społecznościowymi mówiła przedstawicielka MSW; o sposobach komunikowania się ze społeczeństwem specjalistka od *public relation*, zaś o aktualnych trendach w pracy z publicznością w instytucjach kultury i pamięci narodowej opowiadała specjalistka uniwersytecka. Sekcja nr 3: „Badania cen i odnoszące się do nich archiwalia”. W ramach tych historyczno/archiwalnych obrad omówiono głównie historyczną dokumentację księgową i rachunkową i możliwości jej wszechstronnego – a nie zawsze na pozór oczywistego – wykorzystania w rozmaitych badaniach, np. dziejów techniki i budownictwa przemysłowego.

Sekcja nr 4, w której uczestniczył autor tejże relacji, zgromadziła przedstawicieli zagranicznych stowarzyszeń archiwalnych. Miała ona charakter swoistego okrągłego stołu, podczas którego każdy uczestnik prezentował dwa zagadnienia. Pierwszym była edukacja archiwalna realizowana przez narodowe stowarzyszenia archiwalne, drugim cyfryzacja zasobów archiwalnych i postępowanie z dokumentacją elektroniczną w poszczególnych krajach. Spotkanie miało na celu wzajemne zapoznanie uczestników z „sukcesami i porażkami”, jakich w dziedzinie szkoleń, a zwłaszcza cyfryzacji i zabezpieczania dokumentacji elektronicznej, mają archiwiści krajów sąsiadujących z Czechami, a więc: Austrii, Niemiec, w tym oddzielnie Saksonii, Polski, Słowacji i Węgier. Moderatorem spotkania był Karel Halla – przewodniczący Zarządu Czeskiego Stowarzyszenia Archiwalnego, a jednocześnie archiwista z Powiatowego Archiwum Państwowego w Chebie (*Státní okresní archiv Cheb*). Dyskusję prowadzono w języku niemieckim, co – przy ograniczeniu wydatków na tłumaczy – było

podyktowane składem uczestników, dla których stanowił on język najbardziej dostępny. Ponieważ na spotkanie przeznaczono dwie godziny, a większość referentów znacznie przekroczyła swój limit czasowy, na dyskusję nie pozostało zbyt wiele miejsca. Praktycznie każdy z występujących w krótkim wstępie przedstawiał ogólną sytuację archiwów historycznych w swoim kraju oraz działalność reprezentowanego przez siebie stowarzyszenia, a następnie skupiał się na ukazaniu przykładów w zakresie zaproponowanej przez organizatorów tematyki. Jako pierwszy wystąpił Ralf Jakob – przewodniczący niemieckiego Stowarzyszenia Archiwistek i Archiwistów (*Verband deutscher Archivarinnen und Archivare*), do którego należy ponad 2400 członków w całych Niemczech. Po nim głos zabierali przedstawiciele kolejnych stowarzyszeń narodowych. Jako przedstawiciel Stowarzyszenia Archiwistów Polskich piszący te słowa, podpierając się przygotowaną prezentacją multimedialną, zarysował strukturę archiwów państwowych w Polsce, obowiązującą ustawę archiwalną z 1983 r., pokrótce omówił funkcjonowanie portalu szukajwarchiwach.gov.pl, a wreszcie przedstawił działalność edukacyjną SAP. Kończąc wystąpienie, przekazał na ręce Karela Halli, w imieniu prezesa SAP Andrzeja Jabłońskiego, medal pamiątkowy naszego stowarzyszenia.

W podsumowaniu Karel Halla stwierdził, że wszystkie organizacje archiwalne borykają się z podobnymi problemami w zakresie edukacji archiwistów zakładowych. Organizatorzy mają nadzieję, że dyskusja ta skoncentruje się nie tylko na aktualnych problemach w całym systemie archiwalnym poszczególnych państw, ale także na sposobach udostępniania archiwów w formie cyfrowej/zdigitalizowanej, na pracy archiwów z profesjonalistami i laikami, a także na edukacji w archiwach.

Drugiego dnia, czyli w środę 17 maja, goście zagraniczni zostali zabrani przez organizatorów na wycieczkę do Litomyśla (*Litomyšl*), uroczego miasteczka z renesansową i barokową zabudową, gdzie odwiedziono miejscowe Powiatowe Archiwum Państwowe, zapoznając się z jego zbiorami i historią, jak również zwiedzono były renesansowy pałac biskupów znajdujący się na światowej liście zabytków UNESCO (niestety, aktualnie w remoncie, więc pozostało jedynie obejrzanie go z zewnątrz), bogate muzeum oraz inne zabytki. Uczestnicy wycieczki zostali też oprowadzeni po siedzibie tutejszego zamiejscowego Wydziału Konserwacji Uniwersytetu w Pardubicach (Fakulta restaurování Univerzity Pardubice), mieszczącego się w odnowionym gmachu byłego kolegium pijarskiego, gdzie umieszczono pracownię konserwacji rzeźby kamiennej, drewnianej, malarstwa, ale także papieru, w tym książek. Przy wydziale znajduje się też pięknie wyposażona biblioteka ze zbiorem ponad 10 tys. starodruków.

Tymczasem w Pardubicach konferowano w kilku sekcjach. Do południa odbyły się trzy posiedzenia. Pierwsze pod hasłem „Dobry sługa czy zły pan?

Ograniczenia, problemy, korzyści i skutki systemów informacyjnych wykorzystywanych do opisu archiwalnego i udostępniania archiwów”. Przedstawiono tu cztery referaty, w których archiwiści z Hradca Kralowe, Trzeboni i Opavy prezentowali swoje doświadczenia w zakresie posługiwania się systemami informatycznymi przy opisie materiałów archiwalnych, w tym implementacji tradycyjnych zasad metodycznych do tychże systemów, co okazało się sprawą dość skomplikowaną i nie zawsze przynoszącą spodziewane efekty. Podczas dyskusji omawiano sposoby radzenia sobie archiwistów ze skutkami informatyzacji, próbujących znaleźć wspólny język z informatykami. Zaprezentowano również system, który w unikalny sposób połączył już istniejące narzędzia informacyjne. Sekcja druga obradowała pod hasłem „Brama archiwów (dla szkół) otwarta?”. Spotkanie miało charakter dyskusji panelowej – z udziałem nauczycieli oraz przedstawicieli Archiwum Dokumentacji Służb Bezpieczeństwa (stanowiącego część Centrum Dokumentacji Totalitaryzmów – odpowiednika polskiego IPN) – koncentrującej się na wzajemnej współpracy archiwistów ze szkołami powszechnymi w zakresie rozwijania u uczniów krytycznego myślenia i zdobywania przez nich umiejętności interpretacyjnych na przykładzie źródeł. Na posiedzeniu trzeciej sekcji omawiano temat „Ceny i ich odzwierciedlenie w archiwach”. Był to powrót do tematu z dnia poprzedniego, tym razem omawianego na przykładzie konkretnych źródeł lub instytucji wytwarzających dane materiały, w tym Czeskiego Banku Narodowego.

Tego samego dnia, po przerwie kawowej, obradowano w ramach czterech sekcji. Temat pierwszej brzmiał: „Cyfrowa transformacja administracji państwowej – puste hasło? O aktualnych trendach zatrudnienia w archiwach i na stanowiskach do zarządzania dokumentacją”. Zebrani mogli wysłuchać dyskusji panelowej, której uczestnicy skonstatowali m.in., że archiwa państwowe wśród innych urzędów administracji plasowane są na niższych poziomach wynagrodzeń, co odbija się na dużej i stale rosnącej rotacji pracowników, odchodzących po przeszkoleniu do innych urzędów i instytucji, także prywatnych. Zastanawiali się też, czy i jak można ten trend odwrócić, zwłaszcza w kontekście zapotrzebowania na wysoko kwalifikowanych specjalistów z zakresu dokumentu elektronicznego. Próbowali znaleźć odpowiedź na pytanie, jak do tego ma się – postulowane przez elity polityczne – zmniejszenie zatrudnienia w archiwach i innych instytucjach pamięci? Zastanawiano się, jak w nowym cyfrowym świecie dokumentów poradzą sobie pracownicy kancelarii i archiwów historycznych. Tematem obrad drugiej sekcji stało się „Przetwarzanie danych osobowych w archiwach”. I tutaj odbyła się dyskusja panelowa, w której odnoszono się do zakończonego w 2022 r. projektu badawczego, prowadzonego przez Regionalne Archiwum

Państwowe w Pradze i tamtejsze Archiwum Narodowe, który koncentrował się na problematyce przetwarzaniu danych osobowych. Sekcja trzeciej patronowało hasło: „Narzędzia archiwizacji dla zagorzałych”. Motto to posłużyło referentom do omówienia zagadnień odnoszących się do archiwizacji dokumentów elektronicznych, opracowywania paczek archiwalnych, ich walidacji, a wreszcie udostępniania. Wskazywano na możliwości automatyzacji tych procesów, ukazując jednocześnie służące temu narzędzia, czyli systemy i programy. Wreszcie sekcja czwarta stanowiła powrót do tematyki historycznej przewijającej się przez całą konferencję, czyli do problematyki „Ceni i ich regulacji”. Tym razem zaprezentowano trzy referaty poświęcone m.in. zjawiskom inflacyjnym, lichwie i czarnemu rynkowi.

Tego dnia wieczorem odbył się tradycyjny wieczór towarzyski, czyli ogólne spotkanie przy jedzeniu i muzyce wszystkich chętnych, którzy za udział w nim musieli wnieść odrębną opłatę. Jak zwykle stało się ono znakomitą okazją do bliższego poznania się, nawiązania nowych przyjaźni, wymiany doświadczeń, jak również omówienia konkretnych zawodowych planów i zamierzeń pomiędzy poszczególnymi osobami czy też instytucjami, jakie reprezentowali. Wszystko przy czeskim piwie i morawskim winie. Poza tym bawiono się dobrze przy muzyce, a najwytrwalsi opuścili spotkanie nad ranem.

Ostatniego dnia obrad, czyli w czwartek 18 maja, zorganizowano posiedzenia czterech sekcji. W ramach pierwszej, mającej charakter dyskusji panelowej, pod hasłem: „Archiwa jako laboratoria historyczne”, wzięło udział dwoje autorów powieści historycznych: Kateřina Tučková i Štěpán Javůrek oraz dwoje profesjonalnych historyków: Eduard Kubů z praskiego Uniwersytetu Karola i Marie Macková z Uniwersytetu w Pardubicach. Omawiali oni rolę archiwów i ich zbiorów jako pośredników pomiędzy przeszłością a teraźniejszością, a w tym kontekście ich fundamentalne znaczenie w postrzeganiu i rozumieniu przeszłości. Zastanawiano się też nad aspektem moralnym pracy historyka i pisarza historycznego, a więc nad ich szczerością i uczciwością, jak również odpowiedzialnością jako częścią i zwieńczeniem etyki zawodowej. Dyskutowano też nad możliwościami i ograniczeniami pracy z archiwami w procesie odtwarzania obrazu przeszłości na różnych poziomach i jego prezentacji dla różnych odbiorców. Jaką rolę w tym zakresie odgrywają i powinny odgrywać archiwa jako swoiste laboratoria czasów minionych. Druga sekcja powróciła do tematyki dokumentacji cyfrowej, gdyż jej temat brzmiał: „E-czytelnia – przyszłość udostępniania archiwaliów?”. W jej ramach przedstawiono cztery referaty ukazujące problematykę z punktu widzenia czterech różnych archiwów historycznych. Zaprezentowano w nich funkcjonujące już w sieci narzędzia i bazy danych, jak portal „Porta fontium”, ale przede wszystkim zastanawiano się nad przyszłością i możliwościami zdalnego dostępu

i pełnotekstowego przeszukiwania archiwów, zarówno w aspekcie metodologii, jak i wyboru narzędzi wyszukiwawczych (prostych czy też złożonych). Podjęto próbę odpowiedzi na wiele pytań, w tym i na takie, co postępująca cyfryzacja i googlowanie zrobią z rzemiosłem archiwalnym? Zdalny dostęp i pełnotekstowe przeszukiwanie dokumentów zapewnia bowiem nieznanne dotychczas możliwości badawcze, ale jednocześnie prowadzi do przytłoczenia badacza ogromną ilością informacji. Próbowano, jednak bez jednoznacznych rozwiązań, odpowiedzieć na pytania: Czy dążenie do ujednoczenia sposobów takiego udostępniania ma sens i czy w ogóle jest to możliwe? Czy lepiej jest wybierać proste czy może bardziej złożone narzędzia wyszukiwawcze? Dla kogo są one przeznaczone? Gdzie są granice i jakie możliwości współpracy technologicznej z podmiotami spoza archiwów? Czy archiwista w przyszłości ma szansę stać się przewodnikiem po informacyjnym labiryncie i jak może to osiągnąć? Czy w ogóle będzie on do tego potrzebny i jaka jest przyszłość rzemiosła archiwalnego w świecie elektronicznym i googlomani? Wreszcie ostatnia, trzecia sekcja miała charakter warsztatów pod tytułem: „Dane osobowe w praktyce archiwalnej”. Dotyczyły wdrożenia dwóch wytycznych opublikowanych przez MSW w 2022 r., z których pierwsza poświęcona została ogólnej ocenie wpływu przetwarzania dokumentacji na ochronę danych osobowych w zakresie usług archiwizacyjnych i prac kancelaryjnych, zaś druga ochronie danych osobowych i wrażliwych w praktyce archiwalnej.

Konferencja zakończyła się ponownym spotkaniem plenarnym, w trakcie którego jej wyniki zostały wstępnie podsumowane przez przewodniczących poszczególnych sekcji. Na końcu zapowiedziano, że następna, czyli 20 Krajowa Konferencja Archiwalna, odbędzie się za dwa lata w sąsiednim do Pardubic Hradcu Kralowe, który w 2025 r. obchodzić będzie 800 lat od nadania mu praw miejskich przez Przemysława Otokara I.

Konferencję w Pardubicach patronatem objął Minister Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej Víta Rakušan, Wojewoda Kraju Pardubického Martin Netolický, rektor Uniwersytetu w Pardubicach Libor Čapek oraz burmistrz Pardubic Jan Nadrchal. Jej obradom towarzyszył bardzo bogaty program kulturalny, a uczestnicy mieli darmowy wstęp do wszystkich muzeów i galerii w mieście. Udział w konferencji polskiej delegacji został pozytywnie odnotowany przez jej organizatorów i przyczynił się bez wątpienia do wymiany doświadczeń oraz podtrzymania wieloletniej współpracy.

Ivo Łaborewicz

Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze